

Huber Péter: Papiasz és „Az Úr mondásainak magyarázata”.

Amióta immár lassan egy éve csaknem negyven év kihagyás után újból elkezdtem a Jézus utáni pre-niceai kor egyháztörténetével foglalkozni, rá kellett döbennem, mennyire homályosak, ködösek s bizonytalanok az idevágó ismereteink.

A magam véleményét is rendszeresen újra meg újra át kellett fogalmaznom.

Ami viszont kikristályosodott bennem, az a Papiasz pontosabban az általa írt öt kötetes mű a „Az Úr mondásainak magyarázata” jelentősége. Meggyőződésem, hogy ha ez a mű egy kora 2. sz.-i másolata előkerülne, az forradalmi változásokat tudna hozni nézeteinkbe.

Andrea Gallandi (1709-1779) szerint 1218-ban még meg volt egy példány a nimesi (Nismes, Belgium?) egyház tulajdonában.

E mű legtöbb töredékét ismertető másik iromány a Kaiszareiai Euszebiosz Egyháztörténete legrégebbi 7 fennmaradt másolata a 10.-13. században készült s ezek tartalma jelentősen eltér egymástól.

Papiasz életéről nagyon keveset tudunk. Valamikor 55 és 165 közt élhetett s a fent említett művét valamikor 95 és 135 között írhatta. A magam részéről én azok táborához csatlakozom kik inkább a korai időpontra teszem Papiasz életét és művét. (Javaslom itt Robert W. Yarbrough: The Date of Papias: A reassessment, a Journal of the Evangelical Theological Society 1983 júniusában megjelent cikkét. [http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/26/26-2/26-2-pp181-191_JETS.pdf])

Talán az, hogy Hierapolisz (ma Pamukkale) püspöke volt s hogy egy öt kötetes művet hagyott hátra, az egyetlen, amit biztosra állíthatunk róla.

Nem tudjuk hány másolat készülhetett s kiknek a birtokában lehettek e másolatok.

A későbbi írok hivatkozásai sajnos nem bizonyítják, hogy ők olvasták volna a művet. E hivatkozások lehetnek korábbi írok hivatkozásaira való hivatkozások is.

Abból, hogy a legjelentősebben, mint fennebb már említettem Kaiszareiai Euszebiosz foglalkozik Papiasszal de még Kaiszareiai András (563-637) is így fogalmaz: „Papiasz pedig ezeket mondta szó szerint:” azt a következtetést vonom le hogy a Kaiszareiai Könyvtár mindenképp rendelkezett egy másolattal. A két író szavainak érthető módon nagyobb hitelt fogok adni.

A Kaiszareiai Könyvtárat Kaiszareiai Pamphilosz (kb 240-309) alapította. A Diocletianus császár uralkodása alatti keresztény üldözéskor jelentősen megrongálódott, de többek közt a Kaiszareiai Acacius (mh. 366) püspök munkáságának köszönhetően újra

helyrehozzák s 630-ban kb. 30000 tekercset, foglal magában. A város 638-ban szerezsen kézre kerül, ami a kora kereszténység talán legjelentősebb gyűjteménye pusztulását jelentette.

Térjünk most rá a Papiasz töredékek kiértékelésére annál is inkább, mert azok sokszor ellentmondóak s nemegyszer hitelképtelenek.

Ha az ú.n. „**Markiön ellenes előszavak**”-at tényleg 150-170 között írták (erősen vitatható) akkor ezek lenének a legrégebb hivatkozások Papiaszra. Adatai viszont nem lehetnek valóságok. Három fő gondolat fogalmazódik bennük:

- János még élt mikor a nevéhez kapcsolódó Evangélium ismert lesz.
- János diktálása alapján Papiasz jegyzi le az Evangéliumot.
- János ismeri Markiön elveit és elveti azokat.

A János – Papiasz kapcsolatot Euszebiosznál fogom kielemezni.

Ha a második állítás tényleg Papiasztól ered, úgy ő egy általa ismert személy írásának értékét, ha kell ködösítéssel próbálta emelni. De kétlem, hogy ezt állította volna.

Az utolsó állítás időileg lehetetlen. János az apostol legkésőbb 10-15-ben született így a kb 85-ben született s nézeteit valószínűleg 135-ben a Rómába való költözése után kialakító Markiönhöz nem sok köze lehetett.

Lyoni Iréneusz (130? – 202) „Az eretnokség ellen” című művében megemlíti, hogy Papiasz János hallgatója volt és Polikárp ismerőse, valamint hogy 5 könyvet írt. Ezen állítások mindegyike elfogatható.

A már említett **Kaiszareiai Euszebiosz (263-339)** Egyháztörténetének harmadik könyvében egy külön fejezetet (a 39.-et) szentel Papiasznak. Iréneuszra hivatkozva kijelenti, hogy Papiasz öt és csak öt könyvet írt.

A legfontosabb állítása Papiasz könyvének előszavára hivatkozva az, hogy Papiasz a 12 apostol egyikének sem volt szem vagy fölthanúja!

Papiasz csak olyanok beszédéből meríti forrásait, akik személyesen ismerték a 12 apostol valamelyikét (s itt egy a János nevét is tartalmazó felsorolás következik) illetve Arisztión vagy a presbíter Jánost kik szintén Jézus tanítványai voltak.

Papiasz tehát nem csak hogy nem írhatta a János evangéliumát János apostol diktálása alapján, de nem is ismerte személyesen azt. Személyesen legfeljebb az efézusi presbíter Jánost ismerte, de ezt ő maga soha meg nem erősítette. Ezt Iréneusz állítja elsőként egyben feltehetően összekeverve a két Jánost bár „az Úr tanítványa” jelző talál a presbíter Jánosra is.

Euszebiosz nem rejti véka alá, hogy szerinte Papiasz: „Írásaiból ítélve igen szerény tehetség volt”

Papiasz személyesen ismerhette a Hierapoliszban élő Fülöp Apostol lányait, megemlítve néhány tőlük hallott csodát.

Papiasz „beszél egy ezer esztendő korszak eljövételéről, mikor majd a halottak fel fognak támadni, és Krisztus országát a testi értelemben valósul meg ezen a földön.”

A presbiter Jánosra hivatkozva Papiasz kijelenti, hogy Márk, mint Péter követője és tolmácsa Péter szavait jegyezte fel.

Papiasz kijelenti, hogy Máté az evangéliumát anyanyelvén és „loginok”-ban írta.

A 39. rész 17-ik záró verséből idézek:

„Tanúskodik még János apostol első levele mellett is, és a Péteré mellett hasonlóan.

Lejegyzett egy másik történetet is, egy bizonyos asszonyról, akit sok bűntől megvádoltan az Úr elé vittek, és ezt a Héberék szerinti evangélium tartalmazza.”

Jó lenne tudni, hogy az „első” jelző Papiasztól vagy Euszebiosztól ered...

A bűnös asszony esete állítólag az, melyet utólag a János evangéliuma 8 részének elejére toldottak be valamikor a 4. sz. után.

Euszebiosz műveiben még többször tesz említést Papiaszról, de mert szavait nem idézi, átugrom ezeket.

Laodiceai Apollinarius (310-390) egyetlen új gondolatot hoz be melyben Papiaszt is idézi, mégpedig hogy, Júdás túlélte az öngyilkossági kísérletét, megmentették és tovább élt. Ez a hír nem bír számomra jelentőséggel, tehát lapozok.

Szent Jeromos (347-419) Semmi újat nem hoz. Akár Euszebiosz is lehet egyetlen forrása.

Sidei Fülöpp (380-431) újra említi a Papiasz által említett „ezer esztendő korszak”-ot. Azt írja, hogy Papiasz második könyvében kijelenti, hogy Jakabot és Jánost a zsidók ölték meg. Szintén említi a Fülöp lányait s a tőlük hallott csodákat, de csatol egy újat is: „Más csodálatos eseményekről is beszámol, kiemelkedőbb közöttük az, amelyet Manaimosz anyjának a halottaiból való feltámadásáról mond. Attól fogva, hogy őt Krisztus halottaiból feltámasztotta, egészen Hadrianus uralkodásáig élt.” Ez a csatolmány, mely a Papiasz életét és művét későbbre datálók egyik fő támpontja, valószínűleg Quadratus-tól ered nem Papiasztól. (lásd a Quadratus töredéket).

Kaiszareiai András (563-637) bár mint említettem biztos olvasója volt Papiásznak de mert csak a túlvilági lényekkel, angyalokkal, Mihály seregével, a Sátán a kereszthalál utáni második bukásával foglalkozik számomra történelmi szempontból, nem bír jelentőséggel.

Hítvalló Maximosz (kb 580-662) egyetlen új gondolata: „az ételek élvezete megmarad a feltámadásban is”

Anasztasziosz Szinaitész (kb. 630-700 után) kiemeli fontosságát, de nem idéz tőle.

I. Phótiosz (810-891) megint az ételek élvezetét említi, **George Hamartolos (9. sz)** pedig Jakab és János zsidók által való vértanúhalálát erősíti ráhivatkozva.

A **Görög Atyák katénája** meg visszatér a János diktálására írt Evangélium fogalmára, gondolom itt csak a **Markión ellenes előszavakat** használva forrásul.

Foglaljuk össze azt ami Papiaszról biztosra tudunk:

1.

- Hallgatta Jánost. (Mint fennebb tisztáztuk nem János apostolt, hanem egy Efézusban élő presbitert, aki szintén tanítványa volt Jézusnak).
- Ismerte Polikárpot.
- Öt könyvet írt. („Az Úr mondásainak magyarázata”)

Forrás:

„Mindezeket Papiasz a négy könyvében leírtakban tanúsítja, ő még hallgatta János apostolt, Polükarposzal jól ismerték egymást, a kezdeti időkből való férfiú volt, és mintegy öt könyvet írt életében” (Irénéusz: Az eretnekség ellen 5.33.4)

2.

- Hierapolisz püspöke volt.

Forrás:

„Irénéusz püspök írja, hogy János apostol Trajanusz ideéig élt kit jelentősebb tanítványai Papiasz, Hierapolisz püspöke, a szmirnai Polikárp és az antiochiai Ignác követtek.”
(Euszebiosz Krónikájának AD 100 alatti bejegyzése. A mű eredeti görög szövege nem maradt fenn csak Jeromos latin fordítása, de mert az AD csak 525 után a Dionysius Exiguus (475 k. – 544 k.) által bevezetett időszámítás szerint értelmezhető ez csakis annak későbbi feldolgozása.)

3.

- Euszebiosz nem sokra becsülte őt.

Forrás:

„Írásaiból ítélve igen szerény tehetség volt,” (Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.13)

4.

- A tizenkét Apostol egyikét sem ismerte személyesen.

Forrás:

„Maga Papiasz, a bevezető soraiban egyáltalán nem úgy tünteti fel magát, mintha ő a szent apostolokat hallgatta volna, vagy korabeli szemtanú lenne, hanem azt tanítja, hogy a hittel kapcsolatos dolgokat olyanoktól vette át, akik ezeket még ismerték,”
(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.2)

5.

- Papiasz különbséget tesz a János Apostol és egy presbiter János közt.
- Papiasz múlt időt használ az Apostoloknál, de jelent a presbiternél.

Forrás:

„Ha valaki azzal jött oda hozzám, hogy ő még beszélt a presbiterekkel, tőlük a presbiterek mondásai után érdeklődtem: – Mit mondott András, és mit Péter, vagy Fülöp, Tamás, Jakab, mint János vagy Máté, vagy más valaki az Úr tanítványai közül. Miket mondott Arisztión, vagy a presbiter János, az Úr tanítványai, én ugyanis azt tartottam, hogy nincsen akkora hasznomra az, ami a könyvekben van, mint az, amit élő és maradandó szavakból ismerhetek meg.”

Érdemes itt megfigyelnünk azt, hogy kétszer is említi János nevét, először együtt Péterrel, Jakabbal, Mátéval meg a többi apostollal, világosan rámutat itt az evangélistára; a másik Jánost külön veszi a mondatában, az apostolok felsorolásán kívül, mások között említi meg, és elibe teszi Arisztión, világosan presbiternek mondja őt.”
(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.4-5) [ez a magyar fordítás helytelen „miket mondott Arisztión” helyet a „mit mond Arisztión” a helyes.]

6.

- Ismerte Fülöp Apostol lányait.

Forrás:

„Szerinte Fülöp apostol leányaival együtt Hierapoliszban tanított, ahogy erre már az előzőekben utaltunk, elbeszélésében megemlékezik velük kapcsolatban azokról a csodatettekről, amelyeket Fülöp leányai tettek, melyekre ma is hivatkoznak.”
(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.9)

7.

- Ismerte Márk evangéliumát és annak keletkezésének történetét.

Forrás:

„Péter hallgatóinak értelmét annyira beragyogta az igaz vallás tanítása, hogy nem elégedtek meg azzal, hogy csak egyszer hallják, sem azzal, hogy ne legyen írásba foglalva az isteni igehirdetés tanítása. Ezért ismételtén azzal a kéréssel fordultak Márkhoz, az evangélium szerzőjéhez, aki Péter kísérője volt, hogy írásban is rögzítse azt a tanítást, melyet ők előszóban kaptak, és addig nem tágítottak, amíg Márkot erre rá nem vették. Így aztán ők lettek az úgynevezett Márk-evangélium kiváltó okai. Azt mondják, hogy Péter tudomást szerzett erről, mert a Lélek kinyilatkoztatta neki. Örült az emberek kívánságának, és jóváhagyta, hogy olvassák ezt az írást az egyházakban. Kelemen a "Vázlatok" hatodik könyvében mondja el ezt a történetet, és tanúságát megerősíti a hierapoliszi püspök, név szerint Papiasz is”
(Euszebiosz Egyháztörténet 2.15.1-2)

„A presbiter ezt mondta: – Márk Péter szavainak magyarázója volt, és mindazt pontosan lejegyezte, amire csak emlékezett. Az Úr mondásait és tetteit nem egymás utáni sorrendben írta le, mivel ő maga nem hallgatta az Urat, és nem is tartozott a kísérői közé, hanem – mint ahogyan már mondtam – Péter kísérője volt, aki a tanítást a szükség követelménye szerint alakította, és így nem az Úr mondásainak rendszerezését állította össze; ezért nem hibázott Márk, amikor úgy írt le mindent, ahogyan ő arra emlékezett, mert egyedül csak arra fordított gondot, hogy semmit se hagyjon el azokból, amit hallott, és hogy semmiféle hamis tanítás ne kerüljön közéje.”
Ezeket közölte Papiasz Márkról.

(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.15)

8.

- Ismerte Máté arámi nyelven írt ős Evangéliumát.

Forrás:

„Máté a héber gondolkodásmódnak megfelelően írta le a mondásokat, magyarázattal is ellátta ezeket, amennyire csak tudta, mindegyiket.”
(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.16)

9.

- Ismerte János és Péter első levelét.

Forrás:

„Tanúskodik még János apostol első levele mellett is, és a Péteré mellett hasonlóan. Lejegyzett egy másik történetet is, egy bizonyos asszonyról, akit sok bűntől megvádoltan az Úr elé vittek, és ezt a Héberék szerinti evangélium tartalmazza.”

(Euszebiosz Egyháztörténet 3.39.17)

10.

- Tudott arról, hogy Júdás nem kötél által halt.

Forrás:

„1. Apollinariosztól: – „Júdás nem kötél által halt meg, mert túlélte az akasztást, mivelhogy levették őt még mielőtt megfulladt volna. Említést tesz erről még az Apostolok Cselekedetei is: „A felfüggesztett ropogott, minden bele kiömlött” (vö.: ApCsel 1,18), vagy még világosabban mondja el Papiasz, János tanítványa, az Úr mondásainak magyarázatát tartalmazó negyedik könyvében:

2. Az istentelenség igen nagy mintapéldáját szolgáltatva ebben a világban Júdás, egész testével utálatná vált. Mert ahol egy szekér könnyedén áthaladt, ő nem tudott átmenni; még akkor sem tehetné volna meg, ha csak a fejének tömegéről lett volna szó. Szemhéjai – mint mondják -, annyira megdagadtak, hogy a világosságot egyáltalán nem láthatta, szemével az orvosok még szemvizsgáló tűkkel sem tudták megnézni, annyira beestek. Szeméremtelle minden szégyellnivalónál undokabb és nagyobb lett, testének minden részét elárasztotta a genny, meg a férgek, és ezek váladékaiban minduntalan előtörtek kínszára.

3. A magában hordozott gyötrődés és fájdalom után – mint mondják -, egy elhagyatott tanyán halt meg, mely bűze miatt puszta és lakatlan vidékké változott egészen a napjainkig, és rajta még senki sem tudott átmenni anélkül, hogy az orrát ne tömte volna be kezeivel. Ekkora bűz áradata lepte el teste miatt azt a földet.”

(Anecd. Graec. in: Theophylact. in Act. 1,18 f.)

11.

- Megemlíti, hogy Jakabot és Jánost a zsidók ölték meg. (Ez sokak által vitatott!)

Forrás:

„Papiasz a második értekezésében azt mondja, hogy a teológus Jánost, és Jakabot, annak testvérét, a zsidók ölték meg.”

(Philippus Sidetes H. E. in: TU 5,2)

Végezetül hadd beszéljünk arról is, ami nem hangzott el Papiasz szavaiban.

Papiasz nem tesz említést se Pálról, se Lukácsról, se ezen utóbbi Evangéliumáról.

Abban, hogy Polükratész(125 k.- 196 k.) I. Viktor római pápához (189-199) írt levelében nem említi meg, annak bizonyítékát látom, hogy a későbbi legendákkal ellentétben nem halt vértanúhalált. (Pál se kerül említésre e levélben.)

(Las Vegas, 2016.04.19)